

Nyugdíjas Szervezetek Egyeztető Tanácsa

JAVASLATOK
a nyugdíjrendszer korszerűsítésére,
egyres, 2023-tól bevezethető intézkedésekre

2021. március

A NYUSZET tagszervezetei

- Értelmiségi Szakszervezeti Tömörülés Nyugdíjas Bizottsága
Kuti László ÉSZT elnök, Schneider Istvánné ÉSZT alelnök
- Liga Szakszervezetek Nyugdíjas Bizottsága
Bálint Zoltán LIGA Nyugdíjas Bizottság elnök,
Sütő Zsófia LIGA Nyugdíjas Bizottsági tag
- Magyar Szakszervezetek Szövetsége Nyugdíjas Tagozata
Juhász László MASZSZ Nyugdíjas Tagozat vezető, NYUSZET alapító elnök,
Simon Dezső MASZSZ Nyugdíjas tagozat elnökségi tag
- Magyar Szocialista Párt Nyugdíjas Tagozata
Gúr Nándor MSZP Nyugdíjas Tagozat elnök, NYUSZET soros elnök,
Villám József MSZP Nyugdíjas Tagozat tiszteletbeli elnök
- Nyugdíjasklubok és Idősek „Életet az éveknek” Országos Szövetsége
Hegyesiné Orsós Éva „Életet az éveknek” elnök,
Talyigás Katalin „Életet az éveknek”budapesti elnök
- Nyugdíjasok Országos Képviselője
Papp Katalin NYOK elnök, Várkonyi Júlia NYOK elnökségi tag, NYUSZET titkár
- Szakszervezetek Együttműködési Fóruma Nyugdíjas Tagozata
Mayer Lajos SZEFE Nyugdíjas Választmány elnök,
Holcsikné Brummer Mária PSZ Országos Nyugdíjas Tagozat elnök

A NYUSZET Tanácsadó Testülete

Elnök: Herczog László

Tagok:

- Csizmadia Márta
- Falus Ferenc
- Katona Tamás
- Rauh Edit
- Simonovits András

A javaslat végső változatát több fordulós egyeztetés előzte meg, amelynek során A NYUSZET a tagszervezeteinek véleményét is kikérte.

I.

A Nyugdíjas Szervezetek Egyeztető Tanácsa (NYUSZET) közös álláspontok kialakításával együttesen lép fel az idősök, így a nyugdíjasok helyzetének javítása érdekében. Feladatának tekinti az idősök életkörülményeit, életminőségét leginkább befolyásoló rendszerek (nyugdíj, egészségügy, szociális ellátás stb.) elemzését, illetve a továbbfejlesztésre, korszerűsítésre vonatkozó közös javaslatok megfogalmazását. Ez az anyag a kötelező társadalombiztosítási nyugdíjrendszerrel kapcsolatos megállapításokkal és javaslatokkal foglalkozik. Célunk olyan javaslatok kimunkálása, amelyek megfelelnek a nyugdíjasok érdekeinek, figyelemmel vannak a nyugdíjrendszer szakmai követelményeire és fokozatos megvalósításuk megvalósítható.

II. Alapelvek

1. A nyugdíjrendszer *átalakításának fő célja* abban foglalható össze, hogy olyan tartós, önfinanszírozásra képes (esetleg járulékon felüli, egyéb, normatívan szabályozott forrásokat is felhasználva), a központi költségvetéstől független, illetve ahhoz kizárólag normatív szabályokkal kapcsolódó, a mindenkori gazdasági feltételrendszerhez alkalmazkodó társadalombiztosítási nyugdíjrendszer jöhessen létre, amely a források hatékonyabb felhasználásával eredményesebben tudja szolgálni a biztosítottak érdekeit mind aktív korokban, járulékfizetőként, mind nyugdíjassá válásukat követően, ellátottként. Ezáltal jobban megfelel a társadalom nyugdíjrendszerrel szembeni kívánalmainak.
2. *Ez az általános cél összhangban van az Európai Unió által megfogalmazott, a nyugdíjrendszerek modernizálására vonatkozó hármas elvvel, miszerint a szakmai és pénzügyi érdekek egyensúlyának megteremtésével biztosítani kell, hogy a rendszerek képesek legyenek a szociális biztonság céljainak megvalósítására, pénzügyileg fenntarthatók legyenek és megfelelően alkalmazkodjanak a változó társadalmi célokhoz.*

A nyugdíjrendszer célja tehát a *megfelelő nyugdíjjövedelmek* biztosítása *annak érdekében, hogy az idős korosztály tisztességes körülmények között és gazdasági függetlenségben éljen, mert „idős korban mindenkinek joga van a méltósággal élhető élethez szükséges erőforrásokhoz”,* amint azt a Szociális jogok európai pillérének elvei is leszögezik. Ebből következően az idős korosztály fő jövedelemforrása továbbra is a társadalombiztosítási nyugdíj, amely lényegében a kieső munkajövedelmet hivatott pótolni. (Elvárható azonban, hogy az állam különböző eszközökkel ösztönözze az egyének eltérő lehetőségeit figyelembe vevő nyugdíj célú megtakarításokat.)

3. E célok megvalósítása érdekében
 - a) A kezdőnyugdíj legyen arányos a szolgálati idővel és az 1988 óta szerzett valorizált nettó keresetek éves átlagával (azaz a nyugdíjjárulék köteles keresetekkel), kiszámíthatóságot nyújtó állami garanciával megerősítve. E céloknak egy alapvetően biztosítási elvű nyugdíjrendszer felel meg – amelyet némi korrekció egészít ki – felosztó-kirovó formában.

- b) Meg kell állítani azt a folyamatot, hogy a GDP-hez viszonyítva egyre kevesebbet költünk nyugdíjra és nyugdíjszerű ellátásra, valamint azt, hogy a nettó átlagbérek és az átlagnyugdíjak aránya folyamatosan romoljon a nyugdíjasok kárára! Vagyis növelni szükséges a nyugdíjrendszer finanszírozására szolgáló forrásokat! Indokolt, hogy a központi költségvetésből a nyugdíjakra (és nyugdíjszerű ellátásokra) fordítható összeg érje el a 2008-2009-es válság alatti arányt (a GDP 11-11,5%-át). 2018-ban az európai unióban az öregségi nyugdíj kiadások a GDP-hez viszonyítottan 10,1%-ot értek el, miközben Magyarországon mindez 6,8% volt (Eurostat). A gazdasági növekedés eredményeiből a nyugdíjasok is részesedjenek, azaz ne csak a reálérték megőrzését garantálják!
- c) A munkáltató által korábban fizetett nyugdíjbiztosítási járulék a Nyugdíjbiztosítási Alapba ne szociális adó, hanem elhatárolt nyugdíjbiztosítási járulék legyen, ami az alap normatív, kiszámítható járulék-fedezetét képezi, a biztosított keresetéből levont nyugdíjjárulék mellett.

III. Az elmúlt 10 év legfontosabb intézkedései

Megállapítható, hogy az Orbán-kormányok csak szigorító, a rendszerből forrást kivonó, a nyugdíjasok jövedelmének növekedését visszafogó intézkedések sorozatát hajtottak végre – kivéve a 2013-16. évek közötti időszakot, amikor az infláció többszöri túlbecsülése miatt a nyugdíjak reálértéke összesen 8%-kal emelkedett, valamint a nők 40 konstrukciót. A jogalkotási törvény előírásait rendszeresen megszegték. Konceptiót, hatásvizsgálatot nem tettek közzé, az egyeztetéseket mellőzték. Az utóbbi 10 évben a kormányzat intézkedései a nyugdíjrendszer alapjait kezdték ki.

Konkrétan:

1) A magánnyugdíjpénztárban felhalmozott egyéni nyugdíjtőkét erőszakkal visszaterelték a költségvetésbe. A 3.000 Mrd Ft felhasználásáról tételes elszámolást nem adtak. Az intézkedés indokoltságáról megoszlanak a vélemények, többen helyeslik; azonban elfogadhatatlan a 3.000 Mrd Ft egy részének (6-800 Mrd Ft) erősen kifogásolható felhasználása.

2) A svájci indexálás végleges megszüntetésével 10 év alatt több mint 25 százalékos emelést „elvettek, nem adtak oda”, ezzel az időszak egészében kb. 7-800 Mrd forintot spóroltak a nyugdíjasokon, ezzel megsértve a hatályos nyugdíjtörvényt; ugyanakkor több éven át szufficites volt a „nyugdíjkassa”. (Csak 2020-ban a svájci index 4,1 %-kal nagyobb mértékű emelést adott volna, ennek kihatása mintegy 160 Mrd Ft.)

3) A rugalmas korhatárt eltörölték, a karkedvezményes és a korengedményes nyugdíjazás intézményét kellő felkészülési idő nélkül, egy tollvonással megszüntették, miközben bevezették a nők számára a 40 év jogosultsági idő alapján a korhatár előtti nyugdíjazást.

4) A rokkantsági nyugdíjrendszert visszamenőlegesen megváltoztatták, ami számos esetben az érintettek anyagi ellehetetlenülésével járt. Annak ellenére, hogy az

érintettek nyugdíjjárulékot fizettek – sokan akár 30 éven át, s ennek fejében kisebb összegű járadékot kaphatnak –, sokan ellátatlanok maradtak, illetve a rokkantnyugdíjnál jóval kevesebb ellátásban részesülnek. A kormányzat sem az Alkotmánybíróság, sem az EU bíróság döntését nem hajtotta végre, az érintettek „kárpotlását” 2 évvel a határidő letelte után sem rendezték.

5) Eltörölték a hivatásos szolgálatot teljesítőkre vonatkozó komplex nyugdíjrendszert, és megfelelő átmeneti szabályok nélkül – igen szűk, az előírt korhatárt betöltött szolgálati nyugdíjasokat érintő kivétellel – "egy az egyben" rájuk is a civil nyugdíj szabályokat alkalmazták. A már nyugdíjban lévők egy részét szolgálatba visszarendelték.

6) A nyugdíj melletti keresőtevékenység szabályait a költségvetési szférában széles körben szigorították, „vagy nyugdíj, vagy kereset” szabályt vezettek be, szubjektív egyéni engedéllyel kiegészítve. Ha a nyugdíjas dolgozik, a díjazásból csak SZJA-t vonnak le, járulékokat nem. A munkáltatónak nem kell befizetnie a szociális hozzájárulási adót.

7) Eltörölték a nyugdíjjárulék-plafont, ezért a magas jövedelemrészek utáni járulékfizetés következtében rendkívül magas, több millió forintos nyugdíjak keletkeztek; hatalmas nyugdíj-különbségek torzítják a rendszert.

8) A nyugdíjminimumot (28.500 Ft) 13 éve nem emelték, ebből 11 év gazdasági növekedése mellett sem. (Ráadásul különböző szociális ellátások mértékének megállapítása is a nyugdíjminimum százalékos arányában történik).

9) A pénzügyi válság miatt 2009-10-ben átmenetileg megszüntetett 13. havi nyugdíjat 10 évig – a jól működő gazdasági évek alatt – sem állították vissza. Fokozatos visszaépítése 2021-től kezdődik: + évente egy-egy heti juttatást jelentettek be. Pedig 2006-ban a választások előtt még 14. havit is ígért a ma kormányzó párt.

10) Az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság beolvadt a Magyar Államkincstárba. Ezáltal a Főigazgatóság önállósága megszűnt.

11) Az egyszeri 10 ezer forintos Erzsébet utalvány meg a rezsiutalvány valójában politikai célú adomány volt, amit még a határon túlra folyósított magyar nyugdíjban, résznyugdíjban részesülők is tekintélyes postaköltséggel megkaptak. Beváltani a kistelepüléseken és határon túl élők nehézkesen, vagy egyáltalán nem tudták.

IV. A nyugdíjbiztosítás intézményrendszere

Helyzetkép

Az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság 2017. november 1-jétől beolvadt a Magyar Államkincstárba. 2017. november 1-jétől már a Magyar Államkincstár (MÁK) jár el központi nyugdíjbiztosítási szervként, és folyósítja a társadalombiztosítás keretein belül megállapított nyugellátásokat, nyugdíjszerű ellátásokat, családtámogatási ellátásokat stb.

Az átszervezésekkel a nyugdíjigény-elbírálást – amihez semmi köze a MÁK-nak, hiszen az kormányhivatali feladat – szétszabdalták: megtört a megállapítás - folyósítás szakigazgatási és szakmai irányítási egysége. A nyugdíjügy, benne az ellátórendszer és annak működtetése, miniszteri irányítása többszereplős, mert szerepe van a PM-nek (MÁK), a Miniszterelnöki

Hivatalnak (kormányhivatalok) és legújában a családügyi tárca nélküli miniszternek (korábban a szociális ügyekért felelős tárca is főszereplő volt).

A nyugdíj ügyvitel beolvasztása a tőle idegen feladatokhoz gyengítette a jogalkalmazást, az egységes szakigazgatást és áttekinthetetlenné tette a működési kiadásokat. 2010 után több lépésben csonkították az ágazati nyugdíj igazgatást, mindig hangzatos indoklással, de következménye egyre rosszabb teljesítmény lett, amit elfednek. Ma az ügyfél azt sem tudja, hol intézik az ügyét, mert nincs nevesített nyugdíjbiztosító, csak különböző feladatokban eljáró kijelölt szervek. Valójában az adott nyugdíj ügyintéző ugyanabban a székben ül, mert lényegében csak munkajogi lépések történtek, illetve jogilag változott a "cégábra".

Javaslat

- a) *A nyugdíjbiztosítás önálló szakmai intézményrendszerét vissza kell állítani.* Ez megfelelő előkészítéssel, így egy szakállományi, ügyviteli és informatikai aktuális és hiteles helyzetkép kidolgozásával, azaz egy gyors, de profi átvilágítással 3-4 hónap alatt elvégezhető.
- b) Egyeztetések
 - ba) A társadalmi párbeszéd keretében létre kell hozni egy konzultációs és javaslattevő jogosítványokkal rendelkező, *négyszemélyes egyeztető fórumot*. Ebben a nyugdíjas szervezetek, a munkavállalói és a munkáltatói érdekképviselők valamint a kormány (a nyugdíjügyekben felelős tárca, a PM és a nyugdíj-igazgatásért felelős szerv) képviselői kapnának helyet. A fórum feladata a jogi szabályozás, a finanszírozási rendszer, tehát általában a nyugdíjrendszer figyelemmel kísérése, a módosítások véleményezése, megvitatása, javaslatok megfogalmazása, mindezek következményeként az álláspontok közelítése, illetve értelmezése. A testület véleményét a törvényekről és az ÁSZ-jelentésekről a kormány köteles lenne ismertetni az Országgyűléssel, de legalább a témában illetékes bizottságaival. Az ügykört érintő jogszabályok tervezeteire adott véleményről pedig a miniszter az előterjesztésben kell tájékoztatnia a kormányt.
 - bb) Létre kell hozni egy *Tanácsadó Testületet*, amelyben helyet kapnának a nyugdíjrendszert átfogóan, vagy meghatározott elemeit, feladatait ismerő, elismert szakemberek, akik véleményeznék a folyamatokat, a nyugdíjszabályokat, azok jogi, közgazdasági, pénzügyi és egyéb hatásait, a költségvetést és a zárszámadást, értenek az ügyvitelhez, az ügyvitelt támogató informatikai rendszerekhez, adatbázisokhoz, szakigazgatási kérdésekhez. Tehát fenti összetételben egy 8-10 fős profi csapat kell.

V. A rendszer finanszírozása

Helyzetkép

A finanszírozás jelenlegi rendszere ellentmondásos. Nincs rendszerszintű automatikus szabályozás, a szociális adónak a nyugdíjbiztosítási és az egészségbiztosítási rendszerek közti

megosztását az éves költségvetési törvényben határozzák meg. Ily módon egy hosszú távú rendszer biztonságosan nem tervezhető, évenként kiszolgáltatott a költségvetés aktuális helyzetének. Számolni kell azzal is, hogy a járulékkulcsok – munkáltatói szempontból támogatott – csökkentése finanszírozási nehézségekhez vezethet. A 2019-es zárszámadási tényadatok és a 2020 évi előzetes államháztartási mérleg, amely szerint a Nyugdíj Alap hiánya 150-300 Md Ft, lényegében a bevételi oldal átgondolatlan szabályaira vezethető vissza.)

Javaslat

- a) Egyértelmű normatív finanszírozási rendszert kell létrehozni.
- b) Egyfelől abba kellene hagyni a szociális hozzájárulási adó csökkentését, mert a jelenlegi vagy a reformált nyugdíjrendszer a költségvetés egyre nagyobb részét falná föl. Másfelől viszont szükséges a versenyképesség javítása, a foglalkoztatás segítése, amihez a közvetlen bérterhek, a szociális hozzájárulási adó csökkentése is hozzájárulhat, de csak akkor, ha ezzel egyidejűleg az államháztartási törvény TB. fejezete normatív szabályt tartalmaz a nyugdíjbiztosításra szánt kieső forrás megtérítésére. Vagyis az eddigi csökkentések kompenzálására, illetve ha további csökkentésre kerül sor, törvényben kell garantálni, hogy a bérarányosan kieső összeget a központi költségvetés a nyugdíjalapnak megtéríti. Tehát a nyugdíjalap bevételi oldalának a jelenlegi kettő lába helyett három (munkavállalói, munkáltatói és állami) szabályozott lába lenne. (Mindezek alapján, költségvetési részvétellel kell biztosítani a nyugdíj-kiadások és a források egyensúlyát. Ez jelenleg is így van, csak most a költségvetés hiányt finanszírozó támogatást ad; a javaslat szerint ez tervezett bevétel lesz, s a hiányfinanszírozás csak a terv-tény eltérést rendezné.)

VI. Javaslat az induló nyugdíj-megállapítás rendszerére

Helyzetkép

A nyugdíj-megállapítási rendszer a már nyugdíjasokat csak közvetetten érinti, amennyiben összehasonlítják a nyugdíjukat az újonnan nyugdíjba vonulók ellátásával. Mégis indokolt ezzel is foglalkozni, mivel a jelenleg még aktív dolgozók is előbb-utóbb nyugdíjasok lesznek, és a későbbi problémák, aránytalanságok megelőzéséhez a teljes rendszer áttekintése szükséges.

Az induló nyugdíj három tényező szorzata: 1) a nyugdíjalap, ami lényegében a valorizált életkereset átlaga, 2) a szolgálati időskála (20 évre 53%, 40 évre 80%) és 3) elvileg a rugalmas korhatárral járó málsusz és bónusz (jelenleg málsusz nincsen). Emellett létezik egy nyugdíj-minimum, mint megállapítási szabály. (Ezzel részletesen a 7.3 b) pontban foglalkozunk.)

6.1a. A gazdaságilag fejlett világ legtöbb nyugdíjrendszerében a nyugdíj-megállapításban figyelembe vett évi nettó kereset a munkavállalói járulékalap (nyugdíjjárulék) plafonja révén korlátos, ez utóbbi általában az átlagkereset 2-3-szorosa. Ezáltal közvetve szabályozott a maximális nyugdíj, de van példa a nyugdíjmaximum közvetlen szabályozására is. A nyugdíjjárulék-plafon a rendszer jövedelmi terjedelmét határozza meg, s ez mennél alacsonyabb, annál „könnyebb” a fenntarthatóság. A magyar kormány 2013-ban a munkavállalói járulék korlátját eltörölte, ezzel a rendkívül magas nyugdíjak kockázatkezelését

is felvállalta, mellyel lerontotta a rendszer hosszabb távú finanszírozhatóságát (a munkáltatói járulékalap eleve korlátlan volt).

6.1b. Degresszió. A hatályos szabályozás szerint a nyugdíjalap 372 és 421 E Ft közötti részének csak 90%-a, 421 E Ft fölötti résznek csak 80%-a számítódik be. Ezzel a járulékkal megfizetett érintett jövedelemrészek után nem jár nyugdíj, ami egyik eszköze a magasabb kezdő nyugdíjak szerény mérséklésének.

Javaslat

A munkavállalói járuléklafon, a degresszió és az SZJA mértékei összefüggnek, mindegyik befolyásolja az induló nyugdíj mértékét. E bonyolult összefüggések ismertetésére itt nincs mód, egyébként is mértékekre vonatkozó megalapozott javaslat csak alapos modell-számítások ismeretében tehető, aminek időigénye 1-2 év. Ennek elvégzésére viszont nincs lehetőségünk. (A számok ezért példálódzó jellegűek, inkább csak az irányokat jelzik.) Ugyanakkor elvi álláspontunk, hogy a nyugdíjak között kialakult, esetenként szélsőséges különbségeket mérsékelni kell.

- a) Szükséges a munkavállalói járulékalap plafonjának visszaállítása a bruttó átlagkereset kétszeresénél vagy háromszorosánál. A degressziót ezzel a szabályozással össze kell hangolni. A társadalombiztosítási nyugdíjrendszernek nem feladata, hogy kiugróan magas jövedelmeket befogadjon, számukra az önkéntes rendszer nyújthat alternatívát.
- b) A degresszió megtartása szükséges, a degressziós kulcsok és határok módosítása a megfelelő számításokat követően indokolt.
- c) Bizonyos (magas, pl. az átlagnyugdíj 8-9-szeresét meghaladó) jövedelmek esetében a meghatározott összeg elérése esetén a felső határ fölötti rész ne legyen figyelembe véve a nyugdíj-megállapítás számításánál. Ez azt jelenti, hogy az elérhető nyugdíjnak lenne egy maximuma, mondjuk az átlagnyugdíj hatszorosa; ebből indulna ki a számítás. (Ebből az is következik, hogy a nyugdíjalapként figyelembe nem vett keresetrész után járulékot sem kell fizetni.)
- d) A szolgálati idő számításánál meg kell szüntetni azt a gyakorlatot, hogy csak a betöltött egész éveket veszik figyelembe. Az informatika mai fejlettségi szintjén a tört időszak gond nélkül figyelembe vehető.
- e) Progresszív személyi jövedelemadót kell bevezetni (adójóváírással, hogy a minimálbér ne adózzon). Megfontolandó ugyanakkor átadni az SZJA egy részét – pl. a legfelső sávban az alsó sáv feletti részből keletkezett többletbevételt –korrekciós célokra. Ez lehetne célzott forrása a létminimum alatti nyugdíjak esetenkénti kiegészítésének, átmenetileg, amíg az alapjövedelem kérdése nem tisztázódik. A konstrukció tehát szociális alapon működne, egyszerű juttatásként, nem a nyugdíjrendszer részeként.
- f) A nyugdíjmegállapítás, illetve a nyugdíj alapjául szolgáló havi átlagkereset meghatározása rendkívül bonyolult, az igénylő szempontjából követhetetlen. A megállapítási rendszer jellege miatt a bonyolultságnak védhető, sőt kikezdhethetetlen okai vannak. Távlatilag ezt egy új nyugdíjformula válthatná ki. A jelenlegi, ún. átlagoló nyugdíjmegállapítás felváltását egy additív jellegű rendszerre (pl. pontrendszerre) lehetne vizsgálni. A pontrendszerhez hasonló (keresettömeg típusú) szabályozást elősegítheti a lassan már életkeresethez közelítő irányadó időszak, a nyugdíj alapjául szolgáló havi átlagkereset meghatározása (1988-tól). Ezzel sok gondot, a nyugdíjazás

eltérő időpontjához igazodó különbséget ki lehetne iktatni. Mindehhez egy komoly nyugdíj-szakmai, közgazdasági, ügyviteli, nyilvántartási-informatikai elemzés szükséges, amihez csak a kormányzat rendelkezik erőforrásokkal, és csak távlati célként.

6.2. A nyugdíjskála egyenetlenségeinek mérséklése

Helyzetkép

Valójában a szolgálati nyugdíjskála nem lineáris, a rövidebb szolgálati időket felértékeli, pl. az első 20 év 53%-ot, a második 20 év 27%-ot ad. Ennek oka szolidaritás a rövidebb szolgálati idejű, alacsonyabb nyugdíjalappal bíró dolgozókkal. A kiegyenesítése már 2013-ra törvénybe volt iktatva évenkénti 2%-os emelkedéssel. Ez azonban a rövidebb szolgálati idejű és gyakran alacsonyabb nyugdíjalapú dolgozók nyugdíját jelentősen csökkentené, tanácsos emiatt is növelni a degresszió mértékét.

Javaslat

Formálisan indokolt a nyugdíjskála egyenetlenségeit megszüntetni. (A pontos konstrukció, illetve mértékek meghatározásához mindenképpen számítások szükségesek.) Rövidtávon azonban megfontolandó, mert nehezen vállalható átrendeződéssel jár és/vagy túlzott forrás szükséges hozzá.

Ugyanakkor lehetséges egy olyan skála bevezetése, amely csak kevéssel, 50%-ra csökkenti a 20 éves szolgálati nyugdíjskála aránytalanságát és az egyenetlenségeket jelentősen mérsékelné. Az új skálában (3. és 6. oszlop) évente 1,5% az éves növekmény. Például a 30 évi szolgálati időnél 68 helyett 65% lenne a helyettesítés, és 36 év esetén utolérné a jelenlegi skálát: 74%.

Szolgálati nyugdíjskála

| Szolgálati idő | Szolgálati nyugdíjskála | Szolgálati nyugdíjskála | Szolgálati idő | Szolgálati nyugdíjskála | Szolgálati nyugdíjskála |
|----------------|-------------------------|-------------------------|----------------|-------------------------|-------------------------|
| | jelenlegi | egyszerűsített | | jelenlegi | egyszerűsített |
| 20 | 53,0 | 50,0 | 31 | 69,0 | 66,5 |
| 21 | 55,0 | 51,5 | 32 | 70,0 | 68,0 |
| 22 | 57,0 | 53,0 | 33 | 71,0 | 69,5 |
| 23 | 59,0 | 54,5 | 34 | 72,0 | 71,0 |
| 24 | 61,0 | 56,0 | 35 | 73,0 | 72,5 |
| 25 | 63,0 | 57,5 | 36 | 74,0 | 74,0 |
| 26 | 64,0 | 59,0 | 37 | 75,5 | 75,5 |
| 27 | 65,0 | 60,5 | 38 | 77,0 | 77,0 |
| 28 | 66,0 | 62,0 | 39 | 78,5 | 78,5 |
| 29 | 67,0 | 63,5 | 40 | 80,0 | 80,0 |
| 30 | 68,0 | 65,0 | ... | ... | ... |
| | | | 50 | 100,0 | 100,0 |

Ha valaki ragaszkodik az eredeti 53%-os induló értékhez, akkor az évenkénti emelés 1,35% lenne – eléggé nehezen megjegyezhető adatokkal, például a 21 éves helyettesítés 54,35% lenne.

6.3. Nyugdíjkorhatár, illetve rugalmas nyugdíjkorhatár alkalmazása

Helyzetkép

2022-re az általános nyugdíjkorhatár eléri a 65 évet. Főszabályként 2012 óta tilos a korhatár elérése előtt nyugdíjba menni. Megszűnt a korkedvezményes és a korengedményes nyugdíjaztatás lehetősége. Ugyanakkor fontos mellékszabályként a 40 éves jogviszonyt elért nők korhatár alatt, csökkentés nélküli nyugdíjat kaphatnak.

a) Jelenleg is létezik korhatár felett, nyugdíj igénybevétele nélküli, továbbdolgozást ösztönző bónusz (havonta 0,5% emelés, évente 6%). Nagyon kevesen vették igénybe, sokan nem is tudnak róla. A 2020-ban életbe lépő új szabály szerint a nyugdíj mellett dolgozóknak nem kell járulékot fizetniük (munkáltatójuknak sem), de nem emelkedik a nyugdíjuk sem.

b) Málusz. Az előrehozott nyugdíj igénybevételét lehetővé tevő fontos szabály lenne.

c) Nők40. 2011 óta működik, részben a családbarát politika szimbólumaként, részben a merev korhatár oldásaként. Hivatalos adatok szerint a teljes ráfordítás 2019-ben 235 Mrd Ft volt. Nagyon népszerű, a frissen nyugdíjazott nők 50-60%-a veszi igénybe. Egyre többen felismerik, hogy a 2016-ban induló reálbérrobbanás miatt sok „kedvezményezettje” valójában vesztes, mert ha halasztott volna, a havi nyugdíja akár 40%-kal is magasabb lenne.

Javaslat

A jelenlegi adminisztratív korhatár helyett vissza kellene állítani a korábbi rugalmas konstrukciót, amelyben a nyugdíjazás elvi időpontját (origóját) szabályozzuk, pl. 65 évben, és 1-3 évvel korábbi, illetve tetszőleges évvel későbbi nyugdíjba vonulás esetén biztosításmatematikai kalkuláció szerinti máluszt, illetve bónuszt alkalmazunk. Az egyén ez által döntési szabadságot kap, miközben a munkaerőpiaci helyzethez való alkalmazkodást is segíti.

- A bónusz-szabályozás a rugalmas nyugdíjkorhatárra építő rendszer szerves része, alkalmazása indokolt.
- A málusz bevezetésével mindenképpen foglalkozni kell. Lehetne havi 0,5%, évente 6%. Az így megállapított nyugdíj a korhatár elérése után is érvényben marad. Minimális korhatárnak javasolható 62-63 év.

Hosszú távon a rendszer nem terheli a költségvetést, de rövidtávon igen. Ha az első érintett korosztály minden tagja 65 év helyett 64 évesen menne nyugdíjba, 2023-ban kiesne egy évjárat járuléka, és belépne egy évjárat nyugdíja, ez együtt akár 200-300 Mrd Ft.

- A javaslat bevezetése természetesen alapos hatásvizsgálatot igényel, azért a fent bemutatott számok inkább csak becslések, illetve a javaslat illusztrálására szolgálnak.

VII. A már megállapított nyugdíjak nominális emelése, vagyis az éves nyugdíj-emelések meghatározásának alternatívái

Helyzetkép

A nyugdíjak évenkénti rendszeres emelésére vonatkozó jogszabályi rendelkezések

A társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény (nyugdíjtörvény, Tny.)

62. § (1) A tárgyév január 1-je előtti időponttól megállapított társadalombiztosítási nyugellátást - ideértve a 6. § (4) bekezdésében meghatározott ellátásokat és a baleseti járadékot is - a megállapítás naptári évét követően minden év január hónapjában az emelés évére tervezett fogyasztói árnövekedésnek megfelelő mértékben kell emelni.

(2) A tárgyévi tervezett fogyasztói árnövekedést a központi költségvetésről szóló törvény állapítja meg.

(3) Ha a fogyasztói árak növekedésének tárgyévben várható mértéke legalább 1 százalékponttal meghaladja az (1) bekezdés szerinti mértéket, akkor november hónapban - január 1-jére visszamenőleges hatállyal - kiegészítő nyugdíjemelést kell végrehajtani. Amennyiben az eltérés az 1 százalékpontot nem éri el, akkor november hónapban az egész évre járó különbözetet egy összegben kell kiutalni.

(4) A (3) bekezdés szerinti nyugdíjemelésnél a nyugdíjasok fogyasztói ár növekedésének - a tárgyév első nyolc hónapjának tényadatára alapozott - várható mértékét kell figyelembe venni, amennyiben az meghaladja a fogyasztói árnövekedés várható mértékét.

(5) Egyösszegű kifizetés esetén a következő év januárjában a nyugellátás és a baleseti járadék összegét - az (1) bekezdés szerinti emelés végrehajtását megelőzően - meg kell emelni az egyösszegű kifizetés összegének alapjául szolgáló, kormányrendeletben meghatározott százalékos mérték egy tizenkettő részével.

(6) Az Országgyűlés felhatalmazza a Kormányt, hogy a tényleges, illetőleg a várható makrogazdasági folyamatok és adatok ismeretében a szükséges feltételek megléte esetén további kiegészítő intézkedéseket tegyen.

(7) Jogszabály elrendelheti más pénzbeli ellátás e § szerinti emelését.

7.1 Indexálás

Helyzetkép

Az érett piacgazdaságokban az inflációt és a reálbér-növekedést egyaránt figyelembe veszik a nyugdíjak éves emelésénél. A tb-nyugdíjknál magától értetődő az árakhoz vagy a bérekhez viszonyított érték megtartás. Mindkettőnek van előnye és hátránya, ezért jó megoldás a kettő

kombinációja (2000–2009). Ha az induló nyugdíjak aránya megfelelő, akkor célszerű *százalékos emelést* alkalmazni, különösen árindexálás esetén.

A nyugdíjak reálértékének megőrzését hatályos sarkalatos törvény írja elő.

A vegyes (svájci) indexálás megszüntetése miatt az Orbán-kormányok 10 év alatt több mint 25 %-os nyugdíjemelést nem valósítottak meg, ennek döntő része 2015 utánra tehető. A két számjegyű keresetnövekedések által az időszak egészében, 2020. évi szinten számítva kb. 7-800 Mrd Ft veszteség érte a nyugdíjasokat. (2020-ban a svájci index 4,1 %-kal nagyobb mértékű emelést adott volna, ennek kihatása mintegy 160 Mrd Ft.)

Széleskörű elégedetlenséget váltott ki az a tény, hogy 2010 óta Magyarországon az induló új nyugdíjak és az állományban lévő hasonló szolgálati idővel, azonos munkakörből korábban megállapított ellátások közötti különbségek jelentősen – az utóbbi években 20-39%-kal – megnöttek. A régebbi nyugdíjak leszakadásának egyik fő oka, hogy a két számjegyű keresetnövekedés időszakában sem alkalmazták a svájci indexálást. Az utolsó tíz évben soha nem tapasztalt mértékben – 67%-ról 53%-ra – leromlott a nyugdíj és nyugdíjszerű ellátásoknak a nettó átlag keresethez viszonyított aránya, ettől még nagyobb a romlás mértéke a saját jogú öregségi nyugdíjak és a nettó átlagkeresetek viszonylatában (74%-ról 58%-ra csökkent). Ezért kívánatos lenne a szélsőségek mérséklése, illetve a nyugdíjak, különösen az alacsony nyugdíjak fokozottabb emelése.

Javaslat

I. Elvi megközelítés:

- 1) Minimális cél: *a nyugdíjas fogyasztási szintjének, azaz a reálérték megőrzése.* Ehhez az inflációval megegyező, százalékos növelés szükséges (Az egységes fix összeg nem alternatíva, mert a nyugdíjarányokat indokolatlanul torzítja, idővel az átlagnyugdíj fokozatosan alacsony nyugdíjjá értéktelenedik.) A vegyes indexálás alkalmazását sarkalatos törvényben kellene rögzíteni.
- 2) Indokoltnak tartjuk, hogy *a gazdasági növekedés eredményéből is részesüljenek a nyugdíjasok.* Ebben a tartományban nincsenek elvi korlátok, azaz százalékos és fix összegű, vagy a kettő kombinációja is lehetséges. (Elvileg a bérnövekedéssel arányos éves emelés mellett is lehet érvelni, hozzávetőleg ez biztosítaná a régi és új nyugdíjak közötti aránytartást, de ennek gazdasági, finanszírozási feltételei egyelőre hiányoznak.)

II. Gyakorlati lehetőségek

Ezen a téren 3 lehetséges konstrukciót látunk, amelyekben belül alváltozatok is felrajzolhatók. A javaslatok rámutatnak arra, hogy vegyes indexálás más, szolidárisabb formában is lehetséges.

A) A nyugdíjemelés mértékének a meghatározásakor az inflációs ráta mértékéig százalékban, afölött (1) százalékban, vagy (2) fix összegben, vagy (3) százalékban és fix összegben

meghatározott mértékű emelés. Ebben a konstrukcióban tehát – amelynek 3 alváltozata van – külön minimális és maximális mérték az emelésre vonatkozóan nincsen.

(1) Vegyes indexálás a korábbi gyakorlat szerint (50-50, vagy x és 100-x %). Ez a javaslat gyakorlatilag azt jelenti, hogy

- az éves nyugdíjemelés mértékét 50%-ban a tervezett infláció, 50%-ban a nemzetgazdasági szintű nettó átlagkereset-emelkedés határozza meg. Kompromisszumként esetleg más, pl 30-70 %-os arány is elképzelhető. (A pontos számhoz nyilván számítások szükségesek.) Vagy
- Fenti javaslatot több lépcsőben, azaz fokozatosan vezetjük be. (Pl. 1. év 25-75 % ; 2. év 37,5 – 63,5 % ; 3. év 50-50%.)

(2) Fix összegű az infláció felett, azaz a béremelkedés alapján járó nemzetgazdasági szintű összeget egyenlően osztjuk el a nyugdíjasok között. Mindenki az átlagnyugdíj számított százalékának megfelelő összeget kapja.

(3) A kettő kombinációja, azaz az infláció felett részben százalékosan, részben fix összegben határozzuk meg az emelés mértékét.

A százalékos rendszerek kiegészíthetők egy minimális és egy maximális mértékkel (részletesen lásd a B-változatban). A minimum azt jelenti, ezt az összeget legalább mindenki megkapja. A maximum pedig az éves emelés felső korlátját jelenti.

A modellek illusztrálására készített számításokat és ábrákat (fiktív számokat alkalmazva) a Függelék tartalmazza.

B) Az éves emeléseknél minimális és maximális mérték alkalmazása.

Az éves nyugdíjemelés egységes százalékos mértékben kerül meghatározásra /az A) változatban bemutatottak szerint/, azonban létezik az emelésnek egy minimális fix összege, amelynél kevesebb az emelés nem lehet, illetve egy maximális fix összege, amelynél nagyobb emelés nem lehetséges.

Például ha a nyugdíjakat átlagosan 3%-kal emelik, akkor az átlagnyugdíj 140 E Ft helyett 144,2 E Ft lesz, a 70 E Ft-os nyugdíjé 72,1 E Ft; és minden ennél kisebb nyugdíj is 2,1 E Ft-tal emelkedik. Felülről: a 560 E Ft-os nyugdíj 576,8 E Ft-ra emelkedik, de a fölötte lévők is csak 16,8 E Ft-tal.

Amennyiben valamilyen formában a százalékos emelés mellett a fix összeg is megjelenik, az részben segít az alacsony összegű nyugdíjak felzárkóztatásában, miután ők a tisztán százalékos rendszerben járó összegnél nagyobb emelésben részesülnének. Ugyanakkor figyelni kell arra is, hogy maximum esetén is az inflációnak megfelelő éves emelésnek meg kell valósulnia. Ez azt jelenti, hogy amennyiben a maximum korlátnak megfelelő emelés egyesek (nyilvánvalóan a magas nyugdíjjal rendelkezők) számára nem biztosítja az inflációnak megfelelő emelést, ebben az esetben túl kell lépni a maximumon az inflációs mértékig. (Ezt a követelményt jelenleg sarkalatos törvény írja elő.)

Az emelés maximális összegét szigorúbban is meg lehetne határozni, amennyiben a „szuper” nyugdíjakat csak az inflációnak megfelelő mértékben emelik.

C) Az átlagnyugdíj 4-5 szörösét meghaladó nyugdíjaknál némi szigorítás. Ez a változat annyiban tér el a korábbiaktól, hogy a reálérték megőrzését csak egy bizonyos összegig (pl. 600-750 E Ft-os nyugdíjig) vállalja, az ennél nagyobb nyugdíjak emelése is a 600-750 E Ft-ra vonatkozó általános százalékos mértékben, azaz egyforma fix összeggel emelkedne.

Ez a javaslat *sarkalatos törvénybe* ütközik, amely előírja, hogy *a nyugdíjak reálértékét meg kell őrizni.* (Megjegyzendő: létezik olyan értelmezés is, hogy a sarkalatos törvény csak makró követelményt tartalmaz azzal a céllal, hogy az össz-nyugdíjvolumen vásárlóértékét, ennek fedezetét kell biztosítani. Vagyis a sarkalatos törvény nem egyénekre vonatkozó nyugdíjemelési szabályt ír elő.)

Megjegyzés: a minimális, illetve a maximális mértékek alkalmazása a tényleges átlagot eltéríti a svájci indexálás alapján számított mértéktől: ha csak minimum van, akkor felfelé; ha minimum és maximum is van, akkor az eltérés iránya és mértéke a minimum alatti, illetve a maximum feletti nyugdíjak számától és nagyságától függően lehet plusz is, mínusz is.

A javaslatok lényege tehát

- a) *Minden nyugdíjas – az átlag felettiék is – jogosultak a nyugdíjuk reálértékének, azaz a korábbi fogyasztásuk megőrzésére.* Ezért az inflációs mértékig csak a százalékos növelés jöhet szóba. (Ezt a szabályt kis mértékben sérti a C)-változat.)
- b) *A nyugdíjasok részesüljenek a gazdasági fejlődés eredményeiből, azaz indokolt a béremelkedés figyelembevétele is.* Ennek formája azonban szabad döntés: lehet százalékos, de mindenki számára azonos fix összeg is. A fix összeggel nivelláljuk a nyugdíjakat, mert bár mindenki részesül a gazdasági növekedés eredményeiből, de az alacsony nyugdíjjal rendelkezők *százalékosan* az átlagnál nagyobb, a magas nyugdíjjal rendelkezők az átlagnál alacsonyabb mértékben. A fix összeget is alkalmazó konstrukció tehát segíti az alacsony nyugdíjak felzárkózását (szolidaritás), miközben a nyugdíjak közötti arányokat enyhén mérsékli.

A NYUSZET a vegyes indexálás korábbi módszere (mindenki a saját nyugdíjára vetítve azonos százaléku emelésben részesül) helyett a szolidárisabb változatokat ajánlja bevezetésre.

Bármelyik változat esetén a nyugdíjemelés mértéke nem lehet kevesebb az éves nyugdíjas árindexnél.

7.2 A különböző években nyugdíjba menők között kialakult nyugdíjkülönbségek mérséklése

Helyzetkép

Például a 2016–2020 között hasonló életpályáról (lényegében azonos szolgálati idővel és keresettel rendelkező) nyugdíjba vonulók nyugdíjarányai reálértékben 100:107:118:127:139. Ennek oka, hogy a korábban nyugdíjba vonulók nyugdíját csak az inflációval emelték, míg az ez idő alatt még aktív társuk keresetében megjelent az időközben bekövetkezett magas reálbéremelkedés.

Külön meg kell említeni a 75 év fölötti korosztályt sújtó, az 1998 előtt nagyon degresszíven megállapított nyugdíjak igazságtalanságát. 1998 előtt több éven át a teljes jövedelmük után fizették meg a nyugdíjjárulékot, de később – a törvény változásra hivatkozva – nem ennek alapján állapították meg a nyugdíjukat. (Pl. a járulékköteles jövedelmüket 3 évig a teljes bére számították, de azokat a magasabb összegű járulékbefizetéseket nem számították be a nyugdíjuk alapjába.) Ez a hátrány napjainkra hatványozottan jelentkezik, különösen az új nyugdíjasokhoz viszonyítva.

Javaslat

- a) Amennyiben a korábbi nyugdíjba vonulás miatti veszteség kompenzálására lehetőség nyílna, azaz a finanszírozás feltételei megteremthetők, akkor a vegyes indexálásból adódó növekmény és az infláció alapján meghatározott növekmény különbsége, vagyis az infláció feletti növekmény lehet egy (akár részleges) kompenzáció számítási alapja. Természetesen mindenkinél az ő nyugdíjba vonulási évéből (amikor először részesült az éves emelésben) kell kiindulni. Ezzel a módszerrel a különböző években nyugdíjba vonultak között kialakult indokolatlan különbségek mérsékelhetők.
- b) „A nyugdíjak korrekciós célú emeléséről” szóló 2005. évi CLXXIII. sz. tv.-t, amelyet 2008-ban, a gazdasági válságra tekintettel, de nem elévülése miatt függesztettek fel, mielőbb aktualizálni szükséges.
- c) Rendezni kell a volt *rokkantsági nyugdíjak* átállítása során alkalmazott, az Ab. által kifogásolt problémát is. A kormány két éve szabotálja az Ab-határozat végrehajtását. Nem tesz semmit (nem is akar vagy/és nem tudja) a jogalkotási mulasztás pótlására. (Becslésünk szerint kb.100 ezer érintettet kellene "kárpótolni"; pontosabban: egy korrektebb számítást alkalmazni. A rokkantsági ügyet érintő Ab.-határozat végrehajtását mindentől függetlenül vállalni kell! A feladat nagysága nyilvánvalóan meghaladja a NYUSZET lehetőségeit, vagyis csak kérhetjük a kormánytól ennek elvégzését.)

7.3 Az alacsony nyugdíjak felzárkóztatása

Helyzetkép

2019-ben a 65 éves és idősebb népességben 14,9%-ra nőtt a relatív jövedelmi szegénységben élők aránya, míg ez az arány 2010-ben még csupán 4,9%, azaz éppen 10 százalékponttal kisebb volt. Meggyőződésünk, hogy ma ez a nyugdíjasok körében az egyik legnagyobb probléma: csaknem minden hatodik nyugdíjas a szegénységi küszöbnél alacsonyabb jövedelemmel rendelkezik. Ez a KSH adat, ami nem csak a nyugdíjat veszi figyelembe, hanem minden más jövedelmet is. Azaz a szegénységben élő nyugdíjasok aránya 9 év alatt a háromszorosára nőtt. A javaslatoknál figyelemmel kell lennünk arra, hogy a kialakult helyzet, az alacsony – létminimum alatti – nyugdíjak növekvő számának visszaszorítása csak korlátozott mértékben lehet egy nyugdíjrendszer feladata, amennyiben nem akarunk újabb, másféle aránytalanságokat, feszültségeket teremteni. Ezért a probléma fokozatos megoldásához főleg a szociális rendszerbe kell beépíteni bizonyos elemeket.

Javaslatok

Itt csak a nyugdíjrendszert érintő javaslatokat tárgyaljuk. Hangsúlyozandó azonban, hogy a lehetetlen körülmények között élő idősök életkörülményeinek javítása a szociális rendszer (itt nem vizsgált) módosítását, a megfelelő szolgáltatások megteremtését is szükségessé teszi.

- a) A vegyes indexálás visszaállításával fix összegű, illetve minimális kötelező emelések beépítése az éves nyugdíjemelésekbe (lásd az 5.1 pontban).
- b) Minimálnyugdíj

Helyzetkép

Az öregségi nyugdíjminimum összege 2008 óta változatlanul 28.500 Ft/hó, amely az elmúlt 13 év folyamán 2020. december 1-ig a KSH által kimutatott általános inflációs mérték alapján 45,9%-ot, a nyugdíjas fogyasztói árindexet figyelembe véve – a hatályos törvényi szabályozással ellentétesen – 48,9%-ot veszített vásárlóértékéből.

Az öregségi nyugdíjminimum megállapítási szabály! 28.500 Ft-ot az kap meghatározott és igen kisszámú esetben, akinek a nyugdíját 2020-ban állapították, állapítják meg. (Ez az összeg majd 2021-ben az indexálásnak megfelelő mértékben emelkedik.) Akinek pl.2009-ben állapították meg ilyen címen nyugdíjat, annak a jelenlegi nyugdíja az évenkénti emelés miatt kb.40 ezer Ft.

Egyébként a szabályozás alapelveit Magyarország Alaptörvénye és a Magyarország gazdasági stabilitásáról szóló 2011. évi CXCV. törvény deklarálja a következőképpen:

Magyarország Alaptörvénye XIX. cikk (4) *Magyarország az időskori megélhetés biztosítását a társadalmi szolidaritáson alapuló egységes állami nyugdíjrendszer fenntartásával és önkéntesen létrehozott társadalmi intézmények működésének lehetővé tételével segíti elő.*

Az államról szóló 40. cikk szerint: A közteherviselés és a nyugdíjrendszer alapvető szabályait a közös szükségletek kielégítéséhez való kiszámítható hozzájárulás és az időskori létbiztonság érdekében sarkalatos törvény határozza meg.

A **2011. évi CXCV. törvény Magyarország gazdasági stabilitásáról VI. fejezetének a nyugdíjrendszer alapvető szabályait tartalmazó cikke 41. § (3) bekezdése** pedig kimondja, hogy az állami nyugdíjak reálértékét biztosítani kell, méghozzá a 42.§-ban foglaltak szerint a Nyugdíjbiztosítási Alapból.

Ezekből következően tehát az öregségi nyugdíjminimum összegét 2021. január 1-től azonnali hatállyal – az érvényes törvényi rendelkezések figyelembe vételével – kellene folyósítani. (Akár az is felvethető, hogy a kormányzati mulasztás mely személyeknek mekkora összegű kárt okozott, és az hogyan kompenzálható az állami forrásokból.) Amennyiben ugyanis akár csak a mindenkori inflációnak megfelelő indexálás évenként megtörtént volna, a minimálnyugdíj mértéke ma kb. 44 ezer Ft lenne.

A minimálnyugdíj – önkényesen – számos szociális juttatás alapja, főleg kivándorolt magyarok kapják résznyugdíjként, ezért költsége minimális.

Javaslat

- a) A nyugdíjminimum és más ehhez kötődő ellátások mesterséges összekötését indokolt megszüntetni. Azt kell megvizsgálni, hogy milyen módon lehet csoportosítani az öregségi nyugdíjakat: így indokolt külön csoportba sorolni a 15 év szolgálati idő alapján szerzett ún. „résznyugdíjat”, a külföldön nyugdíjjogosultságot szerzettek hazai résznyugdíját, a nemzetközi egyezmények alapján jogosultságot szerzett, külföldön élők nyugdíját stb. Ennek a megkülönböztetésnek az emelések és különösen a felzárkóztató lépések meghatározásánál, továbbá az EU-s szabályok betartásánál lehet szerepe. Ezek figyelembe vételével a nyugdíjminimumot az átlagnyugdíj 1/3-ára, vagy a nettó minimálbér ½-ére kell felemelni 2023-tól. Külön szabály kell azokra, akik eredetileg minimális nyugdíjjal (28.500 Ft) mentek nyugdíjba és azokra, akik ennél magasabb összeggel, de a nyugdíjuk nem éri el az 50 ezer Ft-ot. Természetesen a torlódó nyugdíjak elkerülése érdekében az új nyugdíjminimum felett is egy lépcsőzetes – fokozatosan csökkenő mértékű – emelést kell megvalósítani az egy főre eső nyugdíjas létminimum összegéig az általános nyugdíj emelés mellett.
- b) Javaslatot kell kidolgozni a nyugdíjrendszeren kívüli (szociális) segítség módszereire a legrászorultabb idős korúak számára (pl. idős korúak járadéka). Addig is, átmeneti jelleggel felvethető a rászoruló nyugdíjasok eseti segélyezése, a meglévő célkeret növelése.
- c) A későbbi nyugdíjasok szociális gondjainak megelőzésére feltétlenül megszüntetendők azok a *vállalkozói adórendszerbeli* megoldások, amelyek az adóalaphoz kötött nyugdíjalapot mesterségesen leértékelik (látványosan szembemelve a bismarcki rendszer lényegével). Például a mai katás vállalkozóknak nem lesz elfogadható összegű nyugellátásuk.
- d) Távolatilag (minél hamarabb, annál jobb) az *alapjövedelem* társadalmi vitájára sort kell keríteni. Az alapjövedelem általános bevezetésének lehetőségével tehát indokolt foglalkozni, azonban ez nem csak a nyugdíjasokat érinti, vagyis jelentősen túllép ezen anyag keretein, másfelől azonnali (2023. évi) bevezetése nem reális; ehhez alapos, átfogó előkészítő munkákra, egy érdemi társadalmi vitára van szükség, ami időt és kormányzati pozíciót, akaratot igényel. Ugyanakkor megfontolandó, hogy a társadalmi vitát követő egyeztetések figyelembevétele mellett az idősek lehetséges alapjövedelmét első lépésben pl. a 75 év feletti egyedül élőknel vezessük be, szociális tv-ben szabályozva, adóból finanszírozva, nyugdíjba be nem épülő kiegészítésként – tehát nem a nyugdíjrendszer részeként.

7.4 Nyugdíjas fogyasztói kosár

Helyzetkép

A nyugdíjasokra vonatkozó fogyasztóiár-index – csakúgy, mint az általános fogyasztóiár-index – országos átlagos mutatóként értelmezhető, számítása során a termékek és szolgáltatások köréből a KSH elhagyja a speciális, tényleges fogyasztáshoz nem köthető tételeket, azaz az ún. imputált lakbért (ez 2012-től már eleve nem része a fogyasztói árindexnek) és a gyermekneveléssel, gondozással kapcsolatos tételeket. Az utóbbiak közé tartoznak az olyan fogyasztási cikkek és szolgáltatások, mint az iskolai étkezés, óvodai, bölcsődei étkezés, gyermekruházat, tankönyv, tanszer, írószer, oktatási szolgáltatás. A KSH 2020-ban a nyugdíjas fogyasztóiár-index számításához a 2018. évi nyugdíjas fogyasztási szerkezetet használja.

A fogyasztási kiadások megoszlása (kerekítve) (%)

| Főcsoportok | A fogyasztóiár-indexben | A nyugdíjasokra vonatkozó fogyasztóiár-indexben |
|--|-------------------------|---|
| Élelmiszerek | 26,4 | 29,3 |
| Szeszes italok, dohányárúk | 10,3 | 8,9 |
| Ruházkodási cikkek | 3,8 | 2,6 |
| Tartós fogyasztási cikkek | 7,7 | 4,9 |
| Háztartási energia | 6,5 | 8,4 |
| Egyéb cikkek, üzemanyagok ^a | 18,0 | 19,1 |
| Szolgáltatások | 27,3 | 26,8 |
| Összesen | 100,000 | 100,000 |

Forrás: KSH

a) A gyógyszerek és gyógyárúk ebbe a csoportba tartoznak.

A nyugdíjasok szempontjából kitétetett csoport, a gyógyszerek, gyógyárúk részaránya a fogyasztóiár-indexben 2,7%, míg a nyugdíjasok kiadási szerkezetében 5,8%.

(Módszertani forrás: A fogyasztóiár-statisztika módszere, 2000.)

| Nyugdíjemelés 2010 óta | | | | |
|------------------------|---------------|----------|-----------|-------------------|
| Év | Nyugdíjemelés | Infláció | | Svájci indexálás* |
| | | Normál | Nyugdíjas | |
| 2010 | 1,6% | 4,9% | 4,5% | 3,1% |
| 2011 | 4,3% | 3,9% | 4,4% | 4,6% |
| 2012 | 5,8% | 5,7% | 5,7% | 5,2% |
| 2013 | 5,2% | 1,7% | 1,5% | 2,6% |
| 2014 | 2,4% | -0,2% | -0,6% | 1,4% |
| 2015 | 1,8% | -0,1% | 0,4% | 2,1% |
| 2016 | 1,6% | 0,4% | 0,6% | 3,3% |
| 2017 | 2,4% | 2,4% | 2,3% | 7,7% |
| 2018 | 3,0% | 2,8% | 2,7% | 7,1% |

| | | | | |
|------|-------------|------|------|------|
| 2019 | 3,4% | 3,4% | 3,5% | 7,4% |
| 2020 | 4,0% | 3,3% | 3,8% | 6,5% |
| 2021 | 3,0% | ? | ? | ? |

Javaslat

- Ma már lényegében minden számlázási adat online befut a NAV részére, így akár percre kész adatokat is használhatnának a statisztikai elemzéshez. Indokolt ezért a lehető legaktuálisabb arányokat alkalmazni a számításoknál.
- Megvizsgálandó, hogy célszerű lenne-e az átlagnyugdíj szintű fogyasztási struktúrában mért inflációt használni a számításokban.

7.5 Korrekció a tervezettnél magasabb infláció esetén

Helyzetkép

Amennyiben az infláció első 8 havi átlaga meghaladja a költségvetési törvényben meghatározott (tervezett) inflációt, a különbözetet visszamenőlegesen ki kell fizetni.

Javaslat

- A konstrukció fenntartása indokolt. A megvalósítás technikáján lehet gondolkodni. Miután az nyugdíjasok inflációs rátája általában magasabb az általános fogyasztói árindexnél, egy olyan megoldást is alkalmazni lehetne, hogy a nyugdíjak éves emelése legyen a tervezett infláció + X% (X= pl. 0,5%), és az éves inflációs tényadat megismerését követően elszámolunk. Amennyiben a kormány „túlkompenzált”, akkor ez a következő évi mértékből levonható, hacsak a kormány nagyvonalúan nem engedi el.
- Az éves nyugdíjemelés mértékét az előző év augusztusa és a tárgyév júliusa közötti hónapokban mért átlagos fogyasztói árnövekedés tényadata határozza meg! Ezzel elkerülhető a tervezett-várható adatok vitája, s már januártól megkapják a nyugdíjasok a teljes emelést. Erre az időszakra a nyugdíjas fogyasztói árindex figyelembe vételét javasoljuk.

7.6 Nyugdíjprémium

Helyzetkép

A GDP-növekedéstől függő prémium a 13. havi nyugdíj megszüntetése okán – egyfajta kompenzációként – került bevezetésre. A nyugdíjba nem épül be. Valójában azonban szakmailag (tartalmilag) nem juttatásnak, hanem a gazdasági fejlődésből való részesedésnek tekinthető, akárcsak a vegyes indexálás konstrukció.

Javaslat

- a) Amennyiben a vegyes indexálás bevezetésre kerül, a konstrukció okafogyottá válik.
- b) Amennyiben továbbra is marad az inflációt követő rendszer, akkor a konstrukciót fenn kell tartani a jelenlegi vagy módosított formában.
- c) Módosításként szóba jöhet
 - a mértékek növelése,
 - esetleg kisebb mértékű GDP-növekedéssel is járjon nyugdíjprémium, valamint
 - a prémium 1/12-ed részének beépítése a nyugdíjba.

VIII. A 13. havi nyugdíj lépcsőzetes bevezetése 2021–2024Helyzetkép

A 13. havi ellátás szakmailag nem nyugdíj, hanem nyugdíjba be nem épülő juttatás, következésképpen bármilyen konstrukcióban elképzelhető javaslatok előterjesztése. Az alternatívák – a juttatást övező többoldalú túlpolitizáltság miatt – körültekintő mérlegelést igényelnek, különösen közpolitikai nézőpontból.

Elvi lehetőségek:

1. Százalékos (az eddigi rendszer, azaz mindenki a szokásos havi nyugdíját –, illetve az átmeneti időszakban ennek arányos részét /1-2-3 heti, valójában $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$ részét/ kapja).
2. Fix összegű: mindenki azonos összeget (az átlagnyugdíjat) kapja.
3. Százalékos, de fix összegben meghatározott minimum és/vagy maximum alkalmazásával.

Javaslat

Maradjon a százalékos rendszer, de egészüljön ki egy fix összegben meghatározott minimummal és maximummal (pl. az átlagnyugdíj felének és az átlagnyugdíj kétszeresének megfelelő mértékkel).

IX. Egyéb intézkedések**9.1 Egyes krízishelyzetek, megélhetési problémák kezelése**Helyzetkép

Sok nyugdíjas, különösen az egyedülállók küszködnek napi megélhetési gondokkal. Ezek nagy része csak nyugdíjrendszeren kívüli elemekkel oldható, de szerény mértékben a nyugdíjrendszerbe is beépíthetők segítő konstrukciók

Javaslat

- a) Az egyszeri segélyre, a kivételes nyugdíjmegállapításra és a nyugellátás emelésére fordítható forrásokat háromszorozása növeljük (a mai 1,6 milliárd Ft helyett 4,8 milliárd Ft)!
- b) Nyugdíjrendszeren kívüli, azt kiegészítő szociális típusú támogatási formák létrehozása az időskori szegénység felszámolása érdekében (azon esetekben, ahol az idősök a szegénységi küszöb érték alatt élik életüket).

9.2 Az ún. „ukrán nyugdíj”Helyzetkép

A Magyar Népköztársaság és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége között, a szociális ellátás területén való együttműködés tárgyában, Budapesten, az 1962. december 20-án kötött, 1963. július 1. napjától hatályos egyezmény ma is hatályban van. Ukrajna az Egyezmény hatályban tartása és tényleges alkalmazása tekintetében kifejezett jognyilatkozatot tett.

Az egyezmény 3. cikke értelmében kiterjed minden olyan természetben és pénzben járó szolgáltatásra, amelyet a szerződő felek törvényhozása az állampolgárok részére öregség, rokkantság, az eltartó elvesztése, valamint betegség, terhesség, szülés és egyéb esemény bekövetkezésekor az egyezmény hatályba lépésének időpontjában vagy azt követően biztosított vagy biztosítani fog. Az egyezmény 4. cikkének (1) bekezdése arról rendelkezik, hogy a szolgáltatásokat annak a szerződő félnek illetékes szerve nyújtja saját jogszabályai szerint, amelynek területén az igényjogosult személynek állandó lakóhelye van. Végül az 5. cikk (1) bekezdése szerint az igényjogosultság elbírálásánál és azok összegének megállapításánál be kell számítani mindkét szerződő fél területén szerzett szolgálati (biztosítási), valamint az annak tekintendő minden időt.

Gyanítható, hogy a szolgálati, biztosítási időt, illetve az igényt megalapozó jogcímet igazoló dokumentumok jelentős része hamis, minthogy az ezek alapján a magyar jogszabályok szerint megállapított nyugdíjak összege általában jelentősen meghaladja a magyarországi nyugdíjak átlagát, nem ritkán a 2-300 ezer forintot is eléri. Becslések szerint az említett egyezmény rendelkezéseivel visszaélve, jelenleg 26 ezer, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye területén fiktív lakcímre bejelentett, életvitelszerűen Ukrajnában élő személy jut hozzá jogosulatlanul magyarországi ellátáshoz, anélkül, hogy Magyarországon valaha egyetlen percet is dolgozott, járulékot fizetett és biztosítás jogviszonyt szerzett volna. Amennyiben e becslés helyes, a magyar költségvetést, ezen belül a magyar nyugdíjkasszát évente legkevesebb 30 milliárd forintnyi kár éri.

Javaslat

Korszerű, az EU-s irányelveknek megfelelő kétoldalú nyugdíj egyezményt kell kötni az ukrán állammal, mert a több mint 50 éve hatályos egyezmény tarthatatlan, igazságtalan a magyar nyugdíjasokra nézve.

9.3 A nyugdíjasok érdekeinek védelme, képviselése

Helyzetkép

A gyakran megroppant egészségű idősök különösen kiszolgáltatottak a gyorsan változó körülményeknek, nem ismerik az információszerzés, az ügyintézés modern, gyorsan fejlődő formáit, kevéssé tudnak eligazodni a változó előírások között. Indokolt ezért a védelem, illetve képviselő intézményes formáinak létrehozása.

Javaslatok

- a) Létre kell hozni az Idősügyi Ombudsman intézményét.
- b) Az idősügyi érdekképviselői szervezetek is kapcsolódjanak be a kormánnyal és más érdekképviselőkkel lefolytatott, intézményesített fórumok munkájába (lásd IV. ba) pont).

X. Javaslatok az intézkedések bevezetésének ütemezésére

Helyzetkép

A nyugdíjrendszer változtatása a szokásosnál is nagyobb körültekintést kíván. A következményei ugyanis akár több évtizedre is kihathatnak, illetve egy korrekció jelentős forrásokat emészthet fel. Minden javaslat ezért előzetes számításokat, hatásvizsgálatot igényel. Nagy dilemma, hogy a nyugdíjasok heterogén csoportjainak elvárásai hogyan hangolhatóak össze, a szakmai követelmények egyidejű érvényesítése mellett. A NYUSZET ezért nem gondolja, hogy az anyagban szereplő valamennyi javaslat egy lépésben, azonnal bevezethető lenne – ahogyan erre számos helyen utalunk is.

Javaslatok

10.1. Azonnal, tehát 2023. január 1-jétől bevezethető intézkedések

Fentiek figyelembevételével, 2023. január 1-jétől az alábbi intézkedéseket tartjuk lehetségesnek:

- a) A nyugdíjasok is részesüljenek a gazdasági fejlődés eredményeiből. Ezért az éves nyugdíjemelés mértékét vegyes (az ár- és béremelkedést egyaránt figyelembe vevő) indexálás alapján kell meghatározni. Ennek módszerére több változatot is megfontolásra ajánlunk.

- b) A nyugdíjminimumot a mindenkori átlagnyugdíj 1/3-ára, vagy a mindenkori nettó minimálbér ½-ére kell felemelni, és el kell választani a különböző szociális jellegű támogatásoktól.
- c) A 13. havi nyugdíj fizetésének a számítását úgy kell átalakítani, hogy az nem nyugdíj, hanem nyugdíjszerű juttatásként jelenjen meg.
- d) Vissza kell állítani a munkavállalói járulékalap plafonját.
- e) Rendezni kell a volt rokkantsági nyugdíjak átállítása során alkalmazott, az Alkotmánybíróság által is kifogásolt problémát.
- f) Az egyszeri segélyre, a kivételes nyugdíjmegállapításra és a nyugellátás emelésére fordítható források megháromszorozása (a mai 1,6 milliárd Ft helyett 4,8 milliárd Ft).
- g) Létre kell hozni egy konzultációs és javaslattevő jogosítványokkal rendelkező, négyoldalú egyeztető fórumot, amelyben a nyugdíjas szervezetek, a munkavállalói és a munkáltatói érdekképviseletek valamint a kormány képviselői vesznek részt.

10.2 2023-26-ban bevezethető intézkedések (amennyiben az ehhez szükséges előkészítő munkák (számítások, egyeztetések) lezárultak)

- a) A nyugdíjbiztosítás önálló szakmai intézményrendszerének visszaállítása.
- b) Egyértelmű normatív finanszírozási rendszert kell kialakítani.
- c) Rugalmas nyugdíjkorhatárra kell átállni, ami megengedi az 1-3 évvel korábbi nyugdíjba vonulást másul sz alkalmazásával, illetve továbbdolgozás esetén bónusszal ismeri el a többletet.
- d) A nyugdíjrendszer torzulásainak mérséklése érdekében az alábbiakat kell elvégezni 2024. január 1-jei hatálybalépéssel:
 - da) degresszió további növelése az átlagnyugdíjak 4-szerese felett;
 - db) szolgálati időskála korrigálása (kiegyenesítése);
 - dc) a szolgálati idő számításánál meg kell szüntetni azt a gyakorlatot, hogy csak a betöltött egész éveket veszik figyelembe;
 - dd) a valós fogyasztást jobban tükröző nyugdíjas fogyasztói kosarat kell kialakítani;
 - de) módosítani kell a tervezettnél magasabb infláció esetén alkalmazott korrekciós módszert;
 - df) „A nyugdíjak korrekciós célú emeléséről” szóló 2005. évi CLXXIII. sz. tv.-t aktualizálni szükséges.
- e) A nyugdíjcélú megtakarítások kedvezőbb támogatási rendszerének megteremtése (munkavállalók és munkaadók irányában egyaránt).
- f) „Az ukrán nyugdíjak” megállapítása helyett az EU-s irányelveknek megfelelő, két oldalú nyugdíjjegyzmény megkötése.
- g) Létre kell hozni az Idősügyi Ombudsman intézményét.
- h) Nyugdíjrendszeren kívüli, azt kiegészítő szociális típusú támogatási formák létrehozása az időskori szegénység felszámolása érdekében (azon esetekben, ahol az idősek a szegénységi küszöb érték alatt élik életüket).
- i) Azon folyamat elindítása, melynek eredményeként a nettó átlagkereset 60%-át meghaladja az átlagnyugdíj, miközben a nettó minimálbér legalább 60%-a lesz ugyanebben az időben a nettó minimál nyugdíj összege.

10.3 2026 után megvalósítható intézkedések (amikor a vizsgálatok és egyeztetések ezt megalapozzák)

- a) A nyugdíjrendszer hosszú távú fenntarthatósága, a biztonságos finanszírozhatóság és a méltányosság követelményeinek megvizsgálása, illetve ha indokolt, szakmai viták és társadalmi egyeztetést követően új nyugdíjrendszer bevezetése.
- b) A lehetséges alapjövedelem és a nyugdíjrendszer összefüggéseinek vizsgálata.
- c) Az aktív élet és a nyugdíjas lét kiszámíthatóságának megteremtése (nemzedékek közötti szolidaritás erősítése).

Valamennyi javaslat kidolgozása során elengedhetetlennek tartjuk az alapos, szakmai egyeztetések lefolytatását, az érdekképviselőkkel megvalósuló konzultációkat és a széleskörű társadalmi vitát!

Budapest, 2021. március 09.

Gúr Nándor
soros elnök

Herczog László
Tanácsadó Testület elnök

Juhász László
alapító elnök

Függelék

Indexálási modellek

Az indexálásnak 3 alapmodelljét vázoltuk fel:

A nyugdíjemelés átlagos mértéke minden variációban azonos a svájci indexálásból számított százalékos mértékkel, azonban

- (1) A1: hagyományos svájci index;
- (2) A2: a nyugdíjemelés mértéke az inflációs ráta mértékéig százalékban, afölött fix összegben, ami azt jelenti, hogy mindenki azonosan az infláció feletti átlagos összeget kapja;
- (3) A3: a nyugdíjemelés mértékét az infláció felett részben százalékosan, részben fix összegben határozzuk meg.

Ezt a 3 modellt az 1. ábra mutatja meg.

A 2. ábra csak annyiban más, hogy az átlagnyugdíj felének megfelelő összeget (minimumot) mindenki megkapja, míg az átlagnyugdíj négyszeresének megfelelő összegnél (maximumnál) senki sem kaphat többet.

A 3. ábrában csak az emelés minimumát (az átlagnyugdíj fele) határozzuk meg, maximális mérték nélkül.

Az elmondottakat az alábbi példán keresztül mutatjuk meg:

PÉLDA (csak a modell illusztrálására)

Infláció: 3%, keresetnövekedés: 7%. Vegyes indexálás: 50-50%. Elkülönült fix minimum és maximum nincs megállapítva.

Átlagnyugdíj: 140 E Ft/fő.

A vegyes indexálás szabályai alapján az átlagos nyugdíjemelés: 5%.

(1) $1,5 + 3,5 = 5\%$ + 0 Ft fix összegben (átlagosan $2100 + 4900 = 7000$ Ft/fő)

(2) 3% infláció + az átlagnyugdíj (140.000 FT/fő) 2%-át, 2800 Ft-ot mindenki megkapja. Összesen átlagosan 7000 Ft/fő.

(3) Az infláció fölötti 2%-os emelésből 1% százalékosan, 1% fix összegben kerül kifizetésre.

Mindösszesen tehát 4% százalékosan + 1 % fix összegben (átlagosan 7000 Ft: 5600 Ft %-osan, 1400 Ft/fő fix összegben, összesen 7000 Ft/fő).

Ahol minimumérték is van, ennek nagysága az átlagnyugdíj fele: 70.000 Ft.

Ahol maximumérték is van, ennek nagysága az átlagnyugdíj négyszerese: 560.000 Ft.

A 3 modellt az alábbi matematikai egyenletek fejezik ki:

A1: $Y=0,05X$

A2: $Y=0,03X+2,8$

A3: $Y=0,04X+1,4$

Fentiekén túl – az összehasonlítás kedvéért – mindegyik ábrában látható a mai inflációt követő emelés hatása is (I-vel jelezve).

I: $Y=0,03X$

| Nyugdíj (Ft/fő) | 70.000 (Ft) | 140.000 (Ft) | 700.000 (Ft) |
|---------------------|------------------|------------------|--------------------|
| (1) Vegyes | 3500 | 7000 | 35000 |
| (2) Infláció felett | $2100+2800=4900$ | $4200+2800=7000$ | $21000+2800=23800$ |
| (3) Kombináció | $2800+1400=4200$ | $5600+1400=7000$ | $28000+1400=29400$ |

| Nyugdíj (%) | 70.000 Ft (%) | 140.0 Ft (%) | 700.000 Ft (%) |
|---------------------|---------------|--------------|----------------|
| (1) Vegyes | 5 | 5 | 5 |
| (2) Infláció felett | 7 | 5 | 3,4 |
| (3) Kombináció | 6 | 5 | 4,2 |

A mai hatalmas nyugdíjmelési különbségekkel szemben a vegyes indexálás korábitól eltérő módszereivel az éves nyugdíjmelések különbségei jelentősen mérsékelhetők. A vegyes indexálás alkalmazásával a minimum és maximum értékek mellett (2. ábra) a különbség 8-szoros mértékűre szorítható. Ha az infláció felett kombináció (fix és százalékos emelés is van – A3 modell), akkor 5,5-6-szorosra szorítható ez a mérték. Ha az infláció felett fix, azonos összegű emelés van (A2-modell), a nyugdíjmelés mértéke közötti különbség akár 4-szeresre is szorítható a mai – szélsőséges esetben – közel 100 szoros mértékkel szemben.

21.02.12

1. abra.jpg



